

АНОТАЦІЯ

Назва дисципліни / освітнього компонента	Ранні землероби
Освітня програма	ОПП «Історія та археологія»
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	3 кредитів / 90 годин
Вид підсумкового контролю з	залік
Мова викладання	Українська мова викладання
Викладач	Візитів Юлія Миколаївна; кандидат історичних наук, доцент, доцент
CV викладача на сайті кафедри	
E-mail викладача	yuliia.vizitiv@rshu.edu.ua

Анотація дисципліни

Навчальна дисципліна «Ранні землероби» призначена для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» факультету історії, політології та міжнародних відносин Рівненського державного гуманітарного університету.

Зміст курсу орієнтований на забезпечення здобувачів освіти знаннями щодо змісту та особливостей дисципліни. Закладає основи теоретичних знань та практичної діяльності студента. Дисципліна є складовою частиною системи знань, необхідних для підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 032 «Історія та археологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні та речові інформації та джерела, які мають пряме відношення до змісту проблеми вивчення.

Мета курсу: безперервне формування у здобувачів вищої освіти цілісної системи уявлень про археологію як науку, її методика; ознайомлення студентів з узагальненими результатами досліджень матеріальної та духовної культури, реконструкціями суспільних структур давніх землеробів; висвітлення ролі хліборобських спільнот в історії Давньої Європи VII - IV тис. до н.е.; надати студентам необхідний обсяг знань для уміння самостійно реконструювати історичний розвиток людських спільнот на підставі речових джерел та розпізнавати за окремими ознаками належність пам'яток до конкретних археологічних культур.

Завдання курсу «Ранні землероби»

- ознайомити здобувачів вищої освіти зі змістом, предметом, завданнями курсу «Ранні землероби»;
- познайомити з основними поняттями теоретичної та польової археології, категоріями матеріальної культури, основними видами пам'яток, основними європейськими землеробськими археологічними культурами та історією їх досліджень;
- сформувати вміння та навички встановлювати причини і механізми доместикації;

- сформувати у здобувачів вищої освіти уміння та навички використання знань з археології на практиці;
- озброїти здобувачів вищої освіти науковими принципами і теоретичними підходами до інтерпретації археологічних даних.

Очікувані результати навчання

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавра, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті вищої освіти).

Згідно з вимогами стандарту вищої освіти дисципліна забезпечує набуття здобувачами вищої освіти компетентностей інтегральних, загальних та спеціальних (фахових).

Інтегральна компетентність передбачає здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі професійної діяльності та у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
- Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел
- Здатність працювати в міжнародному контексті
- Володіння державною та, як найменш, однією з іноземних мов на рівні професійного і побутового спілкування
- Здатність побудови стратегії аналітичного дослідження, довгострокових і середньострокових планів наукової діяльності
- Навичка прогнозування державного, суспільно-політичного розвитку.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- Уміння аналізувати різні види історичних джерел
- Уміння працювати з матеріалами ЗМІ
- Встановлення причинно-наслідкових зв'язків у контексті розгортання історичного процесу

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна

Програмні результати навчання

Знання:

- Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для системного мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи.
- Критичне осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей
- Ключові етапи у розвитку історичної науки
- Методи і методичні прийоми навчання і виховання студентів у процесі вивчення історії та археології

Уміння:

- Проводити дослідницьку та/або інноваційну діяльність.
- Розв'язувати складні задачі і проблеми, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/ недостатньої інформації та суперечливих вимог
- Використовувати понятійний апарат історичної науки
- Вести наукову дискусію і аргументовано відстоювати свою точку зору
- Знаходити, систематизувати та аналізувати історичні та археологічні джерела.

Комунікація:

- Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.
- Використання іноземних мов у професійній діяльності.

Автономія і відповідальність:

- Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.
- Здатність до подальшого навчання, яке значною мірою є автономним та самостійним.

Змістовий модуль I. Неолітизація Європи

Тема 1. НЕОЛІТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК НАУКОВА СИСТЕМА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

4 год

Предмет і завдання дисципліни, її місце у вузівській системі підготовки фахівців. Об'єкт і предмет. Методологія, предметна структура і навчальне призначення курсу.

Феномен неолітичної революції. Загальна періодизація. Сучасна періодизація. Основні віхи археологічних досліджень. Принципи та напрями досліджень сучасної археології доби неоліту.

Поява археологічних знань про кам'яну добу в античну епоху, в Стародавньому Римі. Розвиток знань у Середньовічній Європі.

Ю.Томсен. Система трьох віків.

Б. де Перт. Ч. Лайєль. Дж. Леббок: поділ кам'яної доби на палеоліт і неоліт.

Г. де Мортільє. Е. П'єт. Неолітична археологія ХХ ст. новітні погляди на неолітичну революцію в європейській археології ХХІ ст.

Перші археологічні дослідження в Україні. Українська археологія 20-30-х років ХХ ст. Післявоєнний етап розвитку української археології доби неоліту. Останні здобутки сучасної неолітичної археології: проблеми і перспективи розвитку. Українські археологи доби неоліту: М.Я. Рудинський, М.О. Макаренко, Н.В. Добровольський, В.М. Даниленко. Д.Я. Телегін, В.І. Непріна, О.М. Титова, Н.С. Котова, М. І. Товкайло. І.В. Охріменко. Л.Л. Залізник. О.О. Янович. В.О. Манько. Д.Л. Гаскевич.

Підходи до історичного процесу: стадіальний (формаційний) та цивілізаційний. К.Маркс, Ф. Енгельс. О.Шпенглер. А.Тойнбі.

Тема 2. ПЕРЕДУМОВИ ЕРИ ПОШИРЕННЯ ЗЕМЛЕРОБСТВА І ТВАРИННИЦТВА

4 год

Радикальні зміни клімат) . Криза мисливського господарства. Основи доместикацій. Становлення двох різновидів відтворювального господарства - землеробства і тваринництва. Поширення керамічного посуду як ознаки неолітичних пам'яток. Перехід до осілого способу життя. Демографічний вибух.

Міграції з півдня Малої Азії. Перша хвиля - Егейське море - Східна Греція - Подунав'я. Друга хвиля - Дарданелли чи Босфор - Балкани. Шляхи розселення з Балкан.

Північні Балкани - вгору по Дунаю - Центральна і Західна Європа. Північні Балкани Трансільванія - Україна.

Найдавніші неолітичні культури Європи постали на сході Греції V Фесалії \ VIII тис до н.е.: поселення Аргуса. Нія Нікомедія. Протосескльо.

Особливості Балкансько-Дунайського неоліту. Освоєння півночі Балкан ранніми землеробами у V тис. до н.е. Середньо дунайська неолітична спільнота. Археологічні культури: Старчево (країни колишньої Югославії), Кереш (Угорщина). Караново (Болгарія). Криш (Румунія).

Експансія ранніх землеробів у VI тис. до н.е. на північ від Альп та Карпат. Культура

лінійно-стрічкової кераміки.

Формування у лісовій смузі Європи "лісового неоліту". Впливи неолітичних землеробів і скотарів з Балкано-Дунайського регіону на мезолітичних автохтонів мешканців лісів півночі - мисливців і рибалок.

Неолітизація України у VII - V тис. до н.е. Чотири потужні хвилі із Подунав'я - протонеолітична гребенеківська, людність неолітичної культури Криш, лінійно-стрічкової кераміки і Кукутені.

Генетичний зв'язок хвиль ранніх землеробів із Подунав'я із Правобережною Україною через балкано-дунайський неоліт з найдавнішими центрами неолітичної революції Близького Сходу, насамперед півднем Анталії.

Тема3. НЕОЛІТИЗАЦІЯ ЄВРОПИ

4 год.

Загальна характеристика неоліту. Покращення техніки виготовлення кам'яних знарядь праці. Обробка кам'яних знарядь способом шліфування або полірування, пиляння і свердління каменю. Поява кременевих шахт в Англії. Франції і т.д. Майстерні кременевих знарядь. Удосконалення луку і стріл. Нові знаряддя для обробки дерева. Винахід кераміки. "Докерамічний неоліт". "Безкерамічний неоліт". Г.Чайльд. "Неолітична революція". Ткацтво. Неолітичні тканини. Культ природи. Образотворче мистецтво.

Перехід до неоліту в Європі. Виникнення землеробства і скотарства. Землеробські суспільства Передньої і Малої Азії УШ-УІ тис. до н.е. Доместикація кози, вівці. ВРХ. свит. Антропологічні типи неолітичних племен.

Прадавні землероби Південно-Східної і Центральної Європи. Неолітичні села. "Житлові пагорби": Болгарія. Греція і т.д. Ранні неолітичні пам'ятки Греції. Безкерамічний неоліт: Румунія. Угорщина і т.д. VI тис. до н.е. Південно-Східна Європа: Саранова (Болгарія), Старчево (Сербія, Македонія) та ж культура Криш (Румунія) і та ж Кереш (Угорщина) і та ж буго-дністровська (Молдова, Україна). Поселення - теллі. Господарство. Знаряддя праці. Кухонна кераміка. Антропоморфні і зооморфні статуетки. Поховання. Ранній неоліт Греції. Середній неоліт. Поява на Пелопонесі. Аттиці, Бестії нового впад\ кераміки - "неолітичної пралакової". Чорна полірована кераміка. Пізній неоліт Греції (IV III тис. до н.е.) - період культури доміні за поселенням Доміні у Фесалії. о.Кіпр. о.Крії. Македонія. Культура вінча. "Дунайська культура" Г.Чайльда. культура лінійно-стрічкової кераміки: поселення Кьольн-Лінденталь (Німеччина), Білани (Чехія), Флорешть (Молдова). Могильні пам'ятники землеробів Середньої Європи (Ізоре, Фломборн). Неоліт Чехії. Куль і боян. (Румунія, Болгарія). Культура гумельніца (Румунія). Культура Кукутені - Грипгія.

Неоліт Приальпійської зони. Свайні поселення: Робенгаузен. Альпенк (Швейцарія). Культура кортайо. Міхельсберська культура.

Західна Європа. Культура штампової кераміки. Культура кардіум кераміки: Корсика. Іспанія, Південа Франція. Італія (печера Арена Кандиді). Франція (печера Шатонейф- Ле-Мартігю). Культура Шасей. Культура Сена - Уазі - Марні (СУМ) (Північна Франція. Бельгія) колективні поховання. Мегалітичні споруди. Менгіри. Карітак (Морбігаи. Бретані Франція). Велика Британія. Кромлехи (Стоунхендж, Гвоюрі. Солсбері. Англія: Скандинавія)

Дольмени. Кам'яні стовпи: Гавр Ініс, Морбіган (Франція). Нью-Грендж (Ірландія). Гіпотези походження мегалітів. Неоліт Британських островів. Культура "кубків".

Північна і Середня Європа. Культура лійкоподібних чаш -- Північна зона (південь Швейцарії - Волинь, басейн Бугу). Кераміка. Розмаїття сокир. Дольмени. Гробниці. Куявські кургани. Польща. Середня Європа. Культура кулястих амфор: східна, сілезька, західна. Культура "бойових сокир" або мотузкової кераміки. Західна зона "дзвоникоподібних чаш".

Неоліт Італії, островів Західного Середземномор'я і Піренейський півострів. Італія' культура стентинелло, штампової кераміки. Розписна кераміка пізнього неоліту Піренейс. Система Бош-Гімпера: схема типологічних змін географічних зон: культура центральної частини півострова (печери), альмерійська і португальська.

Змістовий модуль II. Неолітизація України
Тема 4. НЕОЛІТ УКРАЇНИ:
ПІВДЕННО-ЗАХІДНІ ТА ПІВНІЧНО-СХІДНІ ГРУПИ КУЛЬТУР
4 год

Природа та тваринний світ в епоху неоліту. Загальна характеристика епохи. „Неолітична революція“. Проблеми неоліту. Зародження і становлення землеробства. Основні зернові культури. Знаряддя праці. Скотарство. Стародавні тварини. Нове в обробці каменю: шліфування, пиляння, свердління. Виникнення прядіння і ткацтва. Кераміка. Типи посуду. Орнаментация. Перехід до осілого способу життя. Поселення і житла. Родова община. Племена. Релігійні культури і вірування епохи неоліту. Первісне мисливство.

Культура Криш-Старчево українського Закарпаття. Поселення Заставне. Рівне. Буго-Дністровська культура - лісостеп басейну Дністра і Південного Буї \ кінця VII

V тис. до н.е. В.М. Даниленко - відкривач культури. Фази розвитку культури: скибинецька, печерська, самчинська, савранська.

Культура лінійно-стрічкової кераміки. Ареал поширення - Волинська височина. Верхній Дністер. Посуд. Житла. Господарство. VI - V тис. до н.е. Поховання.

Дніпро-Донецька культура - Київ. Полісся, лісостепове Подніпров'я. Лівобережжя.

VI - IV тис. до н.е. Стоянки - Собачки. Вовчок. Ірень у Надпорожжі. Ірині. Микільська Слобідка на Київщині, Бузьки на Черкащині. Кераміка. Землеробство. Скотарство. Житла.

Німанська (Волинська за Г.В. Охріменком) - Українське Полісся, від Західного Бх г\ до Тетерева, Західна Білорусь, Північно-Східна Польща, басейн Німана. Посуд VI -IV тис. до н.е.

Донецька культура. VI -V тис. до н.е. Басейн Сіверського Дінця. Кераміка. Стоянки Бондариха, Устя Оскола. Ольхова, Зелена Горниця.

Сурська культура - Надпорожжя. Надазов'я. VI-V тис. до н.е. Посуд. Господарство. Таш-Аірська археологічна культура - Гірський Крим. VI-IV тис. до н.е. Азово-Дніповська. УГУ тис. до н.е. Надпорожжя. Надазов'я. посуд. Господарство. Інвентар. Мисливство. Скотарство. Елементи землеробства.

Маріупольського типу могильники - група неолітичних поховань. М.О. Макаренко. 30 поховань (Надпорожжя і південь лісостепової смуги від Нижнього Дніпра до Урала): Микільське, Василівка, Собачки... Каїри. Долинка, Маріуполь. Поховальний інфенгра. Антропологічний тип похованих. VI -V тис. до н.е.

Ямково-гребінцева керамічна культура - Північно-Східна Україна. Кераміка. Кістяний інвентар. Стоянки: Погорілівка. Грушівка. Очкіне на Десні. Скунсове. Волинцеві на Сеймі. IV - III тис. до н.е. Основа господарства - промисел лісових копитних, рибальство. Землеробство і скотарство були невідомі.

Тема 5. ДО ПРОБЛЕМИ ІНДОЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ЄВРОПИ
4 год.

Класифікація індоєвропейських мов. Праіндоєвропейці та їх оточення та даними палеолінгвістики. Головні версії розміщення батьківщини. Найдавніші індоєвропейські скотарі за матеріалами курганів степ України. Скотарство як рушійний двигун індоєвропейської експансії. Розселення індоєвропейців з Північного Надчорномор'я. Центральноевропейський центр розселення західних індоєвропейців. Арії за Ригведою та Авестою. Доісторичні витоки європейського лицарства. Індоєвропейські релікти в українській традиційній культурі (червона китайка, культ коня, шаблі, кобзарство). Образ воїна-вовка в індоєвропейській традиції та фольклорі українців. Псевдонаукові версії походження індоєвропейців. Священна трипільська Аратта Ю. Шилова.

